

WAARHEID EN LEGENDE.

De oorlog heeft door de schokkende gebeurtenissen de verbeelding van ons voor indrukken zoo vatbaar volk tot het hoogste gespannen. Verhalen loopen van mond tot mond en het is niet mogelijk er thans reeds den oorsprong van op te zoeken en te vinden. Veel heeft een grond van waarheid, maar werd door aandikking en overdrijving onkennelijk gemaakt. Wie een zonderlinge historie ter oor kwam, wentelde deze in eigen fantasie ; menig eenvoudig feit kreeg hierdoor het uitzicht van een sprookje uit grootmoeders tijd.

Tijdens mijn eenzame zwerftochten in de oorlogsjaren heb ik vele verhalen uit den volksmond gehoord, kinderen van zijn verbeelding of bijgeloof. Zoo o.m., de wonderbare gebeurtenis in de O.-L.-V.-Kerk te Scherpenheuvel ; de verandering van den Schaper in weerwolf, beide vertelsels die reeds een verren folkloristischen ondergrond hebben.

Anderen waren zoodanig vervormd dat het mij niet mogelijk was er 't fijne van te ontdekken. Eerst dan misschien, wanneer vele monden zullen mogen spreken, zal er klaarheid komen in wat mij tot nog toe duister bleef. Want ik weet het dat hier en daar typen opgedoken zijn die door hun stoutmoedige, bijna bovenmenselijke bemoeiingen in de oogen van het volk tot wonderbare helden verzezen en wier daden zoo geweldig werden overdreven dat het hart der massa er voor kwam in bewondering en in vereering. Zoo o. a. in de Kempen de geschiedenis van Zwart Jefke, wiens zoon aan de grens door een schildwacht werd neergelegd en uit wraak zooveel Duitschers in zijn eenzame afgelegen hut op de heide lokte, hen doodde en hun vleesch tot... vet smolt, dat hij dan aan de Duitschers ten eten gaf. — Roode Piet uit 't land van Ninove die menigen Mof op geheimzinnige manier deed verdwijnen. — Sterke Jan, die rond Sotteghem opeerde en meer dan vijftig Duitschers naar het land hunner voorvaderen zond. Zeker den dag, achtervolgd, verschool hij zich in de kerk, in de nis van een heiligenbeeld, bleef er half naakt gedu-

rende meer dan een halven dag onder het oog der Duitschers staan, liet des avonds de kommandantuur van een klein plaatske in de lucht vliegen ; werd opnieuw achtervolgd, verschool zich in een hut. Door het gat, dat zijne achtervolgers maakten, trok hij ze een voor een binnen en sloeg hen met den bijl den kop af, enz. Dan hoorden wij nog het verhaal van dien spioen die de Duitschers met ijzerklauwen tegen den branddraad wierp en hun een voorsmaakje gaf van wat hen hiernamaals te wachten was.

Men moet echter met al die vertellingen en verhalen voorzichtig zijn.

Voorzeker was de psyche van het volk in zeer gespannen stadium. Ook in de steden was men niet vrij geloof te hechten aan wonderbare typen, en dat zij hier vooral bestonden, lijdt geen twijfel. Het waren geene normale tijden en abnormaliteit was overal, ook in de mentaliteit der stedelingen. Er waren individuen, bijzonder aangelegd tot afwijkingen, die rondliepen en hun land en hun volk ten dienste stonden met de grillige gebogenheden van hun haat en van hun liefde. Ook de man waarvan ik hier wat vertellen ga was buitenkants niet in orde, maar hoe hij ook van de normale lijnen mocht afgeweken hebben en zonderling deed, één zaak blijft zeker : zijn hart lag in zijn moedig lichaam te bloeien en te bloeden van liefde en van haat en zijn daden kwamen opgeborreld uit de heldere bron van reine gevoelens.

Hij is niet jong meer en toch ook niet oud, hoewel zijn vuil snorretje reeds begint te grijzen. Zoo iemand tusschen twee ouderdommen in, tusschen de veertig en de vijftig. Als een hond in een gespan, loopt hij steeds vóór zich uitziende, de pet een weinig schuin op 't hoofd. Zijn gang is traag, regelmatig en zijn knieën buigen ietwat door. Er zit overigens kadans in zijn stap of hij inwendig een liedje zingt of een breede berekening maakt met groote naast elkander uitlijnende cijfers.

Is of was hij een werkmán uit een diamantfabriek of een markeur aan de kaaien ? Niemand kon het met zekerheid bevestigen. Velen spreken over hem, over zijn feiten, en ik, die thans niets meer doe dan abnormaliteiten verzamelen zou hem per-

soonlijk nader willen kennen, hem spreken en hem uithooren, zoo hij spreken wil, want een zijner eigenaardigheden is nog dat hij steeds tegen zich zelf en in de diepte van zijn innerlijk wezen gansche dagen kletst.

Hij schijnt uiterlijk een bloodaard te wezen. Voor kinderen gaat hij zorgvuldig uit den weg en wanneer men hem nanschreeuwt, schijnt een pijnlijk trekje zijn gelaat te beroeren.

Ik vroeg of hij markeur was of zoo een ander langdaagsch karweitje deed. Ik vermoed het omdat hij sjiect en zijn zenuwachtigheid lucht geeft in veelvuldig spuwen. Aan dit spuwen kan men de deining van zijn gemoedstoestand kennen. Is hij heftig bewogen, dan sprengelt het rond hem, links, rechts, vóór zich van 't bruine sap. Is alles kalm, dan loost hij zelden het sap van achter de lippen.

Hij loopt steeds te midden der straat. Eigenaardig is dat. Ieder ziet hem, maar hij kan ook ieder zien. Hij stoort zich niet om 't gevloek van kolenuitvoerders, wattmans of mosselvrouwen. Kalm gaat hij zijn stap en laat het vloeken over hem heen gaan als het water over een eend.

Alleen van kinderen kan hij geen spot verdragen. Hij moet een goed hart bezitten. Kinderspot, ik wees er reeds op, doet hem pijn.

Men heeft hem ook gezien in 't park, in de Warande en in de Geuzenhofkens, maar waar vogels zijn, brekend het bruine of het witte brood en in kruimels voor zich heenwerpend. Ik zei immers dat hij een goed hart bezat maar een zonderlinge mentaliteit.

Want hij die de vogels voedt en zooveel van kinderen houdt moet eens gezegd hebben — éénmaal in een bui, in een stortvloed van toornwoorden, die zijn zwijgzaamheid verbrak — dat er geen enkele straatsteen te Antwerpen lag die waarlijk Antwerpsch was, want dat hij anders onder de voeten van 't vreemde krijgsvolk moest springen.

Er is nog eene andere reden waarom hij niet dan te midden der straat gaat. Zodoende moet hij niet uit den weg gaan voor den Duts. Die loopt steeds op 't beste pad en ontziet noch dame noch ouden man.

Als men zijn sjiel in den mond snel over en weder ziet gaan, als een puntig knobbeltje verschijnt nu eens in de linker dan in de rechter wang, wanneer 't speeksel vlug achter elkander uit zijn mond de straatsteenen opkletst, dan is er groote onrust in hem. Hij heeft Duitschers gezien. En hun grijze pak is voor hem, wat het roode doek voor een stier is. Is er een zijstraat in de buurt, dan slaat hij die in, alsof hij schrik voelt voor zijn eigen woede ; moet hij de Duitschers kruisen, dan doet hij het in de groote beroering van zijn wezen.

Laatstmaal zag hij hoe aan een halte van de tram er veel Duitschers stonden te wachten in den regen. Dat scheen hem te verblijden want een stil grinniken kropte uit zijn keel. Hij liep te midden van 't spoor en toen vijf minuten later de tram onder geweldig en woedend bellen naderde, stapte hij onverstoort voort.

De menschen op straat riepen hem toe uit den weg te gaan en de jongens schreeuwden : Boske, de tram is daar ! maar hij hoorde 't niet noch zag. Zijn sjiel bleef hem kalm in den mond hangen.

Twee meters achter zich moest de tram stilhouden. De wattman nam hem bij den arm en trok hem uit het spoor.

— Hoordet gij ons niet, aap ? riep hij hem woedend toe.

— Harder spreken, zei de man en wees naar zijn oor.

— Als gij zoo doof als 'n pot zijt, gaat dan op den trottoir, ezel !

De ezel... stond op zij. De Duitschers die naast den conducteur buiten stonden, lachten, maar toen de tram naast hem traag afschoof, beplekte hij in breeden gulp de grijze broek van een paar landstormers.

Toen ging hij weer zwijgzaam zijns weegs en scheen tevreden.

Onze stedelijke politie is aangedikt met burgerlijke vrijwilligers. Aanvankelijk droegen zij als kenteeken een armband, later en onlangs, kregen zij nog een mooie pet en een specialen kapmantel.

Zekeren vroegen morgen kwamen in vollen galop 8 groote elk met twee paarden bespannen fourragewagens aangereden.

De bleeklinnen huifkarren sidderden van haast en met vooruitgestoken armen menden de zware Duitschers de fiere dravers.

Te midden van den viersprong dook plots een burgeragent op, stak het politiestokje omhoog en daar moest, tot groote ergernis van den feldwebel, de heele militaire rommel blijven staan.

Gedurende vijf minuten hield de agent den trein op, keek in de vier straten met onverstoorbare kalmte, spuwde nu eens links en dan rechts en toen 't spel al lang genoeg had geduurd, trad hij op zij, gaf een zwaai met zijn stok en brulde : Vooruit !

Toen de wagens uit het zicht waren verdwenen, sloeg de zonderling een straatje in, ontdeed zich van zijn armband en stak zijn stokje in den binnenzak van zijn overjas.

Toen lachte hij en ging naar het groote station, maar werd daar door den schildwacht tegengehouden.

— Nicht passieren !

— Wat nicht ? vroeg de man. Ik moet een treinboek koopen.

— Nein, nein !

Hij haalde drie nikkeltjes uit den zak en wilde die in des schildwachts handen stoppen.

— Ga er mij dan zelf een halen, sprak hij bevelend.

De Duitscher scheen overbluft en vroeg zachter :

— Was müssen Sie ?

— Een treinboek. Guide de chemin de fer !

De soldaat had den man gaarne naar den duivel gezonden, maar onder zijn aandringerigheid besloot hij er een makker bij te halen die er eveneens niets anders dan een guide de chemin de fer kon uithalen, maar ten slotte besloot met hem naar boven te trekken.

Zoo doorzocht hij met dezen hoek en kant, duwde al de verboden en onverboden deuren open, werd hier afgesnauwd, daar weggevloekt, tot eindelijk, na een kwartier zoekens, de man met den schildwacht bij den machinist van een onder stoom staanden trein te nauwe kwam en hem met zijn drie nikkeltjes om een treinboek verzocht.

De machinist verstond er niets van, maar ging eens lachen

om 't onnoozele, verbauwereerde gezicht van den schildwacht, die op dit kwartiertje al meer krakers gehoord had dan in de vele maanden van dien ellendigen oorlog.

Daar barstte de kooper uit :

— Wat een lamme boel is me dat ! In onzen tijd, kon ik bij den eersten den besten kaartjesknipper zoo een boekje kopen, en thans, thans is heel die Duitsche Santeboetiek niet eens in staat om mij aan zoo'n dingetje van dertig centiemen te helpen.

Hij wenkte den Landsturmer van het 87e regiment en ging bedaard de breede trappen van 't station af.

Beneden zou hij zich nog wat amuseeren. Tusschen de zes soldaten die er de wacht hielden, stond er een reus, met grooten baard. De echte, klassieke type van den jare zeventiger Pruis. Op de borst, het ijzeren kruis.

Onze zonderling daar naar toe, pakte het kruis in de handen en woog het zoo eens.

— Huum ! pruimde zijn mond bewonderend. Zeg, landsman, sein er nog viel in uw regiment die das Kreuz nicht haben ?

Hij lapte het Kremersduitsch er zoo maar uit.

— Och was, viel ! antwoordde de man geveleid, nicht mehr als ein und zwanzig !...

Zoo amuseerde de man zich. Velen kenden hem, weinig hebben hem gesproken, maar allen vertellen over hem met groote bewondering en vriendschap en in hun kinderlijke, blijde harte noemen zij het kind van hun eigen verbeelding : den zonderling.

(1915).

IN DUITSCHE DAGEN

L. OPDEBEEK — UITGEVER — ANTWERPEN.

IN
DUITSCHHE DAGEN

door

G. RAAL

INHOUDSTAFEL

De Vlucht van Antwerpen	5
Kinderen tijdens de bezetting	38
Onder den Draad	44
Waarheid en Legende	52
Prinskensdag 1915	58
Mijn Notenboom	64
De Stoomtram	68
Een verwoeste streek	97
Broeders : « Goën Nacht ! »	103
Beroerde dagen	105
Isidoorke	108
Ieperen	116
